

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

***Резюме.** У статті визначено та обґрунтовано зміст підготовки вчителів технологій у галузі охорони праці. Запропоновані шляхи оптимізації змісту працезохоронної підготовки майбутніх вчителів технологій.*

***Ключові слова:** підготовка вчителів технологій у галузі охорони праці, зміст навчання, основи охорони праці, охорона праці в галузі.*

Постановка проблеми. Державна система освіти – головне джерело накопичення науково-інтелектуального потенціалу суспільства. Ключову позицію у цьому процесі займає вчитель. Підготовка висококваліфікованого працівника галузі освіти є пріоритетним та найважливішим напрямом розвитку кожної країни. Таке становище вимагає комплексних досліджень у сфері професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів, оптимізації форм, методів та змісту їх навчання.

Зміст навчання майбутнього фахівця у традиційній педагогіці визначається як сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, поглядів і переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки, що досягається в результаті навчально-виховної роботи [3; 5].

Варто підкреслити, що зміст підготовки, як педагогічна категорія вимагає постійного оновлення та синхронізації відповідно до умов науково-технічного, інформаційного, соціокультурного розвитку суспільства.

Доречно відмітити, що основна мета освітньої галузі "Технологія" полягає у формуванні технічно, технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в них навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей [3]. Тому удосконалення підготовки вчителя технологій є одним із найважливіших завдань світового науково-педагогічного співтовариства.

Аналіз останніх наукових досліджень. У різні часи дослідження проблем підготовки майбутнього вчителя технологій (трудового навчання) висвітлювалися у працях В. Андріяшина, П. Атутова, Я. Батишева, І. Волощука, А. Вихруща, О. Гедвіло, В. Гетги, Р. Гуревича, В. Гусєва, П. Дмитренка, Н. Кардаш, О. Коберника, В. Кузьменка, В. Курок, В. Мадзігона, Л. Оршанського, В. Полякова Г. Разумної, Л. Савки, В. Сидоренка, М. Скаткіна, В. Стешенка, Г. Терещука, В. Титаренко, О. Торубари, Д. Тхоржевського, В. Харламенка, В. Юрженка, М. Янцура та інші.

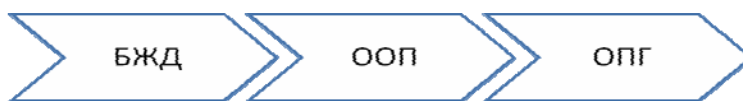
Значна кількість науково-педагогічних досліджень приділялася удосконаленню загальнотехнічної, графічної, конструкторської, підготовки вчителя технологій, формуванню технічного мислення, культури праці, навичок використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій, здійсненню профорієнтаційної роботи, однак практично не вивчалася питання змісту працезохоронної діяльності майбутнього фахівця технологічної освіти.

Мета статті – визначення і обґрунтування змісту підготовки майбутніх вчителів технологій у галузі охорони праці. **Завдання** – визначити зміст працезохоронної підготовки

майбутніх вчителів технологій, а також обґрунтувати шляхи його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Національні програми «діти України» та «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Національна доктрина розвитку освіти» «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» одним із головних завдань закладів освіти визначають збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального та морального здоров'я школярів, формування в них умінь і навичок власного здоров'язбереження. Така ситуація дозволяє стверджувати, що збереження здоров'я школярів, а також їх навчання у сфері безпеки життєдіяльності – одне із найважливіших завдань сучасного вчителя, а особливо вчителя технологій.

Для оцінки сучасного стану працюючої підготовки майбутніх вчителів технологій проаналізуємо нормативно-правові документи, які регламентують цей процес. Основним документом, який визначає рівень сформованості професійно-педагогічних якостей вчителя технологій є стандарт вищої освіти «Технологічна освіта». Проведений аналіз освітньо-професійної програми підготовки бакалавра, спеціаліста або магістра технологічної освіти засвідчує, що обов'язковими для вивчення є такі дисципліни як «Безпека життєдіяльності» (БЖД), «Основи охорони праці» (ООП) та «Охорона праці в галузі» (ОПГ). Відзначимо, що у структурно-логічній схемі підготовки фахівця з вищою освітою нормативні дисципліни вивчаються у наступній послідовності (мал.1). Така схема вивчення цих дисциплін є абсолютно логічною, проте їх зміст є практично однаковим і майже не відрізняється для різних напрямів підготовки. Для детального вивчення даного питання необхідним та доцільним є вивчення типових навчальних програм дисциплін БЖД, ООП та ОПГ.

Мал. 1. Послідовність вивчення дисциплін працюючого циклу майбутніми вчителями технологій.

Проблема вдосконалення змісту навчальних програм та планів стає актуальною особливо сьогодні, це пов'язане насамперед з постійним розвитком науково-технічного прогресу та інноваційних технологій сучасного виробництва, а розвиток останніх в свою чергу диктує нові небезпеки з якими людина не стикалася досі. Необхідність у проведенні таких досліджень очевидна [4].

Розглянемо курс БЖД, який вивчається як обов'язкова, комплексна дисципліна спрямована на формування знань та умінь, щодо забезпечення існування індивіда у природному та техногенному середовищі. Опанування цього курсу є фундаментом для подальшого вивчення ООП та ОПГ. Поєднання змісту цієї дисципліни із професійними якостями майбутнього вчителя технологій, ми вважаємо не доцільним. Завданням БЖД є підготовка кожного студента, незалежно від напрямку підготовки, до забезпечення особистої безпеки у повсякденному житті.

Так, наприклад, програма ООП передбачає вивчення загальних питань охорони праці з урахуванням особливостей підготовки молодших спеціалістів та бакалаврів за відповідними напрямами підготовки та майбутньої професійної діяльності випускників [4], однак на практиці ситуація зовсім інша. Більшість робочих програм, а відповідно підручників та посібників з основ охорони праці носять загальний характер й придатні для вивчення студентами усіх напрямів підготовки. Це означає, що майбутній економіст або інженер повинен володіти однаковими працюючими компетенціями із майбутнім вчителем технологій, однак це зовсім не так. Зміст навчання у галузі охорони праці майбутніх вчителів технологій необхідно привести у відповідність до вимог їх майбутньої професійної діяльності та умов праці.

Загальновідомо, що зміст педагогічної освіти містить нормативний та вибірковий компоненти: нормативний компонент змісту освіти визначається відповідним державним стандартом освіти, а вибірковий – вищим педагогічним закладом освіти. Така можливість дозволяє варіювати й адаптувати зміст навчання з основ охорони праці вчителів технологій відповідно до їх майбутніх обов'язків. Визначення змісту дисципліни ООП необхідно здійснювати із врахуванням типової навчальної програми курсу, професіограми та освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця технологічної освіти.

У стандарті вищої освіти визначено, що вчитель технологій повинен організовувати роботу в лабораторіях та майстернях з дотриманням правил електробезпеки, виконувати технічне обслуговування та ремонт шкільного електроустаткування; підтримувати раціональну структуру і збалансованість використання матеріальних і трудових ресурсів, забезпечувати безпеку і ризикозахищеність діяльності; проводити оцінку умов організації праці школярів; виходячи з аналізу конкретної ситуації та відповідних критеріїв, в процесі навчання або управління колективом, здійснювати вибір оптимального варіанту рішення. Це означає, що зміст дисципліни ООП повинен бути максимально зорієнтований на вимоги до вчителя, які описані вище.

Необхідним і доцільним є включення спеціальних питань працеворонної діяльності вчителя у зміст дисципліни, а саме у розділі «Навчання з питань охорони праці» розглядати не лише питання перевірки знань з питань охорони праці працівників під час прийняття на роботу і в процесі роботи, а й розглядати питання організації охорони праці серед учасників навчально-виховного процесу, вивчати питання проведення різних типів інструктажів серед учнів, ведення облікової документації.

У розділі «Профілактика травматизму та професійних захворювань» формувати превентивну складову діяльності вчителя технологій, а саме забезпечувати учнів повною інформацією про умови праці різних професій, а також роз'яснювати небезпечні фактори такого виду діяльності. Доцільно аби вчитель володів методами проведення профілактичних заходів спрямованих на збереження працездатності та життя учнів. Зважаючи на те, що у процесі професійно-педагогічної діяльності вчитель технологій постійно знаходиться під дією потенційно небезпечних впливів й контролює безпечний навчально-виховний процес – самоорганізація безпечної роботи вчителя є чи не найважливішою складовою його роботи.

Компонент, який стосується основ фізіології та гігієни праці окрім питань нормування та контролю параметрів мікроклімату, заходів та засобів його нормалізації повинен включати і професійно-орієнтований компонент, який полягає у здатності вчителя технологій проводити оцінку стану навчальних мікрокліматичних умов приміщень відповідно до встановлених оптимальних параметрів, володіти методами нормалізації параметрів робочої зони навчального простору. При цьому необхідно враховувати вікові та фізіологічні особливості учнів та рівень їх розумового розвитку. Безумовно, що такий широкий спектр діяльності вчителя вимагає його комплексної міжпредметної підготовки. Зрозуміло, що забезпечити формування вище описаних компетенцій у ході вивчення ООП не можливо, потрібно розуміти, що цей курс дозволяє сформувати уміння використовувати раніше отриманих знань з фізики, психології та фізіології у контексті безпечної організації навчально-виховного процесу.

Великого значення під час організації навчально-виховного процесу набуває електробезпека. Діяльність вчителя технологій є найбільш небезпечною у даному контексті, оскільки заняття трудового навчання та технологій тісно пов'язані із використанням широкого спектру електрообладнання. Вчитель зобов'язаний володіти знаннями та уміннями безпечно використання електроінструментів, а також визначати потенційно небезпечні фактори шкідливого впливу електричного струму. Такі передумови вимагають проведення відповідної підготовки педагога, що в свою чергу вимагає оптимізації змісту їх навчання.

Не безпідставними є законодавчі кроки нашої держави у даному напрямку, так у 2010

році Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та державним комітетом України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду видано спільний, міжгалузевий наказ № 969/922/216 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України».

У відповідності до даного наказу нормативні навчальні дисципліни "Безпека життєдіяльності", "Основи охорони праці", "Охорона праці в галузі" та "Цивільний захист" вивчаються всіма студентами, курсантами та слухачами вищих навчальних закладів України [6].

Доцільним є введення дисципліни «Охорона праці в галузі», основною метою якого є формування у майбутніх фахівців (спеціалістів та магістрів) умінь та компетенцій для забезпечення ефективного управління охороною праці та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці у конкретній галузі [4].

Дана дисципліна є більш професійно-орієнтованою у підготовці майбутнього фахівця. Доречним є і адаптація змісту даного курсу до умов праці майбутнього вчителя технологій. У своїх працях Р. Білик стверджує, що головне завдання курсу ОПГ – надати майбутнім фахівцям знання з основ охорони праці, реалізація яких на практиці сприятиме покращенню умов праці, підвищенню її продуктивності, запобіганню професійних захворювань, виробничого травматизму, аварій. Автор зазначає, що структура програми дисципліни повинна бути гармонійним поєднанням головних тем і питань, охоплювати всі важливі аспекти безпечного існування людини в сучасному світі [2].

Удосконалення змісту потрібно проводити на основі розділів «Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі» та «Спеціальні розділи охорони праці». Це пояснюється тим, що вчитель технологій несе повну відповідальність за виконання законодавчих та нормативних актів: положень, постанов, розпоряджень наказів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Державного комітету України по нагляду за охороною праці. Доцільно аби вчитель пройшов відповідну підготовку із використання нормативно-правового забезпечення під час організації навчально-виховного процесу. Крім того важливу роль відіграє питання атестації та паспортизації робочих місць, тобто навчальних приміщень. У більшості випадків зміст ОПГ розкриває загальні питання використання нормативно-правових актів охорони праці, однак не передбачає вивчення спеціальної галузевої документації.

У результаті проведення аналізу науково-педагогічної літератури та нормативно-правової документації стає очевидним факт невідповідності змісту підготовки у галузі охорони праці до майбутніх обов'язків вчителів технологій.

Частково вирішити питання підвищення якості працевпорядкової підготовки майбутнього фахівця технологій дозволяє одне із положень наказу № 969/922/216 в якому зазначено, що в дипломних проектах (роботах) молодших спеціалістів і бакалаврів включати окремий розділ "Охорона праці", спеціалістів і магістрів – окремий розділ "Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях".

Розділ обов'язково повинен бути логічно пов'язаний із характером теми, яка розробляється студентом. Зміст розділу спрямований на вирішення питань, що пов'язані з розробкою заходів та обиранням засобів, які забезпечують повну безпеку під час проведення різних типів занять, при роботі з технікою, обладнанням, які також забезпечують здорову атмосферу робочого приміщення (виявлення шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища і порівняння їх з діючими нормативами, а також розробка заходів, зорієнтованих на утворення умов праці, що відповідають вимогам усіх норм і стандартів з охорони праці),

проведення заходів попередження травматизму серед учнівської молоді. Ми вважаємо, що цей розділ повинен виконувати роль узагальнення раніше вивченого матеріалу дисциплін працезахоронного циклу, та забезпечувати остаточне формування компетенцій з організації безпечних умов навчально-виховного процесу та попередження травматизму серед учнів.

Висновок. Розглянувши питання підготовки майбутніх вчителів технологій у галузі охорони праці можна зробити теоретичні та практичні висновки, а саме зміст навчання охорони праці майбутніх вчителів технологій ґрунтується на вимогах стандарту вищої освіти "Технологічна освіта", типових навчальних програм БЖД, ООП та ОПГ. Сучасний стан розробки робочих програм, а відповідно і зміст навчально-методичного забезпечення не задовольняє потреби підготовки вчителів технологій у галузі охорони праці. Необхідним і першочерговим завданням є адаптація змісту підготовки вчителя технологій, відповідно до особливостей його майбутньої професійно-педагогічної діяльності, що в свою чергу зумовлює потребу у розробці нових форм та методів їх працезахоронної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпека життєдіяльності, цивільна оборона та охорона праці // Інтегрована навчальна програма. – К.: Освіта України, 2005. – 24 с.
2. Білик Р.М. Роль та місце курсу "Охорона праці в галузі" в системі професійної підготовки майбутніх вчителів технологій / Р.М. Білик // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 13: Проблеми трудової та професійної підготовки: збірник. – Вип. 6. – М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – С. 16-21.
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24.
4. Лист міністерства освіти від 21.03.2011; № 1.4/18-848 Про типові програми навчальних дисциплін "Основи охорони праці", "Охорона праці в галузі".
5. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н.Є. Мойсеюк. – [5-е вид., допов. і переробл.]. – К.: [б. в.], 2007. – 655 с
6. Наказ № 969/922/216 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України».

О.С. ТИМОЩУК. ОБОСНОВАНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ ТРУДА

Резюме. В статье определены и обоснованы содержание подготовки учителей технологий в области охраны труда. Предложены пути оптимизации содержания трудоохранной подготовки будущих учителей технологий.

Ключевые слова: подготовка учителей технологий в области охраны труда, содержание обучения, основы охраны труда, охрана труда в отрасли.

O.S. TYMOSCHUK. RATIONALE FOR THE CONTENT OF TRAINING OF FUTURE TEACHERS TECHNOLOGY IN INDUSTRY SAFETY

The summary. The paper identified and justified the content of teacher training technologies in the field of labor protection. The ways of optimizing the content of the preparation of future teachers of technology.

Key words: teacher training technologies in the field of occupational safety, training content, the basics of occupational safety, health and safety in the industry.

Одержано редакцією 11.01.2014 р.